

TURISMUL CULTURAL, MODEL DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ

Prof. univ. dr. George NICULESCU
Universitatea "Constantin Brâncuși" din
Târgu-Jiu

Rezumat:

Turismul cultural este, în esență, o formă de dezvoltare economică pe baza resurselor culturale. Dar este, de asemenea, o formă de dezvoltare care, în afara rolului de participant la realitatea economică, este o modalitate de cunoaștere și înțelegere pentru persoane și companii a mediului și trecutului lor. Ca o experiență edificatoare și recompensatoare, turismul poate fi un instrument permanent de îmbogățire culturală, intelectuală, emoțională și spirituală. Fluxurile și schimburile între oameni diferențiază turismul de celelalte forme mecaniciste ale comerțului și ale dezvoltării economice la nivel mondial.

Fie că este o formă de exprimare artistică sau un "modus vivendi", cultura este în mod constant o „formă de reprezentare”. Turismul, călătoriile și diversele mijloace media au creat o conștientizare universală privind bogăția și diversitatea culturilor lumii. Între timp, devine tot mai clar că participarea la viața culturală nu poate fi considerată o activitate marginală în comparație cu alte aspecte sociale, economice și politice. Mai mult decât oricând, suntem conștienți de valoarea culturii, care poate reprezenta un suport deosebit de important pentru planificarea și dezvoltarea economică. Turismul este o componentă importantă a noilor "economii culturale", care depășește granițele în măsura în care mobilizează și conectează noi categorii de public și creează noi presiuni și oportunități.

Cuvinte cheie: turism cultural, dezvoltare economică, resurse culturale, cultură locală

Turismul cultural, un instrument de diversificare economică

Una dintre cele mai remarcabile căi de dezvoltare, de peste o jumătate de secol, o reprezintă mobilizarea turismului ca instrument major de dezvoltare economică la nivel local, regional și național.

LE TOURISME CULTUREL, MODÈLE DE DÉVELOPPEMENT ÉCONOMIQUE

Prof. PhD George NICULESCU
"Constantin Brâncuși" University of Târgu-Jiu

Le résumé:

Le tourisme est essentiellement une forme de développement économique qui s'appuie sur les ressources culturelles. Mais c'est aussi une forme de développement qui, bien que participant de la réalité économique, est un moyen pour les individus et les sociétés de connaître et de comprendre leurs environnements et leur passé respectifs. En tant qu'expérience à la fois instructive et gratifiante, le tourisme peut être un outil d'émancipation permettant de s'enrichir et de communiquer intellectuellement, émotionnellement et spirituellement. C'est précisément ce flux et ces échanges entre les gens qui différencient le tourisme des formes plus mécanistes du commerce et du développement économique à l'échelle planétaire.

Que ce soit comme forme d'expression artistique ou en tant que « mode de vie », la culture est presque constamment « en représentation ». Le tourisme, les voyages et les différents médias ont suscité une prise de conscience universelle de la richesse et de la diversité des cultures du monde. Parallèlement, il devient de plus en plus évident que le fait de s'intéresser et de participer à la vie culturelle ne saurait être considéré comme une activité marginale par rapport à d'autres aspects de la vie sociale, économique et politique. Plus que jamais, nous sommes conscients de la valeur de la culture, qui constitue désormais l'un des fondements de la planification économique et du développement. Le tourisme est une composante importante des nouvelles « économies culturelles » (ou du culturel) qui transcendent les frontières dans la mesure où il mobilise et met en contact de nouveaux publics et crée de nouvelles pressions et de nouvelles opportunités.

Mots clé: Le tourisme culturel, le développement économique, les ressources culturelles, la culture locale

Le tourisme culturel, instrument de diversification de l'économie

L'un des aspects les plus remarquables du développement depuis un demi-siècle aura été la mobilisation du tourisme en tant que vecteur privilégié du développement économique aux niveaux local, régional et national.

Bon nombre d'organisations multilatérales et gouvernementales ont résolument intégré le

Multe organizații neguvernamentale și societăți multinaționale au integrat puternic turismului în strategiile lor de dezvoltare economică, datorită potențialului său și ca răspuns la anumite situații conjuncturale. În țările dezvoltate și în țările în curs de dezvoltare se întâlnesc situații de restructurare și contracție accelerată a sectorului industrial și de eșec al politicilor protecționiste în bazinele de forță de muncă, urmate de închideri de întreprinderi și concedieri în masă, care au schimbat relațiile sociale și au transformat peisajul și mediul. În mod similar, declinul pescuitului și agriculturii, legate de exploatarea intensivă, eliminarea subvențiilor și a mecanismelor de piață au dus la depopularea zonelor rurale și la degradarea peisajului. Toate acestea au determinat multe țări să caute noi surse de venit și soluții pentru ocuparea forței de muncă.

Turismul are avantajul de a crea locuri de muncă și venituri la costuri relativ scăzute prin utilizarea resurselor (în mare parte neexploatate până în prezent) precum natura și cultura. Chiar dacă infrastructura necesită subvenții și intervenții ale statului, de multe ori barierele din calea dezvoltării turismului sunt depășite cu ușurință, deoarece capitalul este asigurat de către sectorul privat prin intermediul afacerilor locale sau cu ajutorul investițiilor străine. Acest lucru este important deoarece permite multor persoane și grupuri să investească în acest sector. Dezvoltarea în paralel a tehnologiilor bazate pe informații și inovații, relativ ieftine, în domeniul transporturilor sunt factori de eficiență sporită pentru sectorul turistic. În același timp, exigențele mereu crescânde ale societății creează o cerere puternică pentru divertisment, și, în general, de "produse" turistice diversificate.

În țările în curs de dezvoltare, în mod deosebit, turismul a devenit un motor al dezvoltării economice, dar lucrurile se prezintă în mod diferit în funcție de condițiile concrete. Multe țări care se confruntă cu problema

tourisme dans leurs stratégies de développement économique en raison de ses potentialités et en réponse à certaines situations de crise. Dans les pays développés comme dans les pays en développement, la restructuration et la contraction accélérées du secteur industriel du fait du progrès technologique, de l'échec des politiques protectionnistes et de l'ouverture de bassins de main-d'oeuvre à bon marché dans les pays en développement ont entraîné des fermetures d'usines, et des licenciements en série, modifié les relations sociales et transformé les paysages et l'environnement. De même, le déclin des secteurs de la pêche et de l'agriculture lié à l'exploitation intensive, à la suppression des subventions et aux mécanismes du marché s'est traduit par la désertification des zones rurales et la dégradation des paysages. Tout cela a contraint de nombreux pays à rechercher de nouvelles sources de revenus et d'emplois.

Le tourisme présente l'avantage de créer des emplois et des revenus à relativement peu de frais en faisant appel aux ressources (en grande partie inexploitées jusque-là) de la nature et de la culture. Même si les infrastructures nécessitent les subventions et l'intervention de l'État, le plus souvent les obstacles à la mise en place du secteur touristique sont facilement surmontés, les capitaux étant fournis par le secteur privé, par le biais d'entreprises locales ou en faisant appel aux investissements étrangers. Cette relative facilité est importante, car elle permet en théorie à de nombreux individus et groupes de s'investir dans le secteur. Le développement parallèle de technologies performantes de l'information et d'innovations relativement peu coûteuses dans le domaine des transports sont des facteurs d'efficience accrue. En même temps, l'évolution de la société et des moeurs crée une forte demande de loisirs en général et de « produits » touristiques diversifiés en particulier.

C'est surtout dans les pays en développement que le tourisme est devenu l'un des moteurs privilégiés du développement économique mais les choses s'y présentent différemment.

Bon nombre de pays confrontés au problème de la pauvreté et de la dette se sont tournés vers le tourisme pour se procurer des devises et attirer les

sărăciei și a datoriei externe au apelat la turism pentru a câștiga din schimbul valutar și din atragerea de investiții străine. Într-un context pozitiv, turismul oferă mai multe oportunități pentru o dezvoltare durabilă; pentru multe țări sărace, ameliorarea mediului degradat, valorificarea culturii, patrimoniului și naturii, sunt singurele resurse exploatabile care poate fi îmbunătățite în continuare. Cu toate acestea, în absența unor investiții publice sau private, dezvoltarea turismului tinde să fie monopolizată de investitorii străini din țări dezvoltate, care se bucură de un mediu favorabil, de un regim financiar permisiv și de un cadru legal facil în ceea ce privește impactul negativ al turismului asupra societății și a mediului.

Prin urmare, spre deosebire de ceea ce se întâmplă în țările dezvoltate, piețele de care depinde dezvoltarea sectorului turismului în țările în curs de dezvoltare sunt situate aproape în exclusivitate în afara țării receptoare.

Dezvoltarea inegală și valorificarea culturii

Turismul internațional continuă să aibă o perioadă de expansiune și de sofisticare a produselor sale, dar din punct de vedere geografic și în termeni de rentabilitate economică și socială precum și din perspectiva investițiilor și a mediului, rămân mari disparități de la o țară la alta și chiar în cadrul aceleiași țări. Pentru țările în curs de dezvoltare, turismul este un produs de export, care cântărește mai greu în balanța comercială, având o rată de creștere a sosirilor turistice de la un an la altul peste media mondială. Conform UNCTAD (2008) pentru un grup de 49 de țări dezvoltate (LDC), turismul este principala sursă de schimb valutar (cu excepția industriei petrolului, care se referă la doar trei țări din acest grup). De menționat că în 2008, țările mai slab dezvoltate au primit mai puțin de 1% din totalul încasărilor turismului mondial.

Pentru țările în curs de dezvoltare, creșterea

investissements étrangers. Dans un contexte positif, le tourisme offre des perspectives de développement plus durable, mais pour bien des pays défavorisés et à l'environnement dégradé, la culture, le patrimoine et la nature sont les seules ressources qui peuvent encore être mises en valeur. Or, en l'absence d'investissements publics ou privés, le développement touristique a tendance à être accaparé par des investisseurs étrangers venus des pays développés, qui sont trop heureux de profiter d'un climat financier favorable et d'une réglementation généralement peu contraignante en ce qui concerne les impacts négatifs du tourisme sur la société et l'environnement. Il faut donc le souligner, contrairement à ce qui se passe dans les pays développés, les marchés dont dépend le développement du secteur touristique sont situés presque exclusivement en dehors du pays d'accueil.

Développement inégal et exploitation de la culture

Si, globalement, le tourisme international continue à connaître une période faste d'expansion et de sophistication de ses produits, d'un point de vue géographique et en termes de rentabilité

des investissements, les retombées économiques, sociales et environnementales restent très inégalement réparties d'un pays à l'autre et au sein d'un même pays. Pour les pays en développement, le tourisme est un produit d'exportation qui pèse de plus en plus lourd dans la balance commerciale avec un rythme de croissance des entrées touristiques d'une année à l'autre supérieur à la moyenne mondiale. D'après la CNUCED (2008), pour le groupe des 49 pays les moins avancés (PMA) le tourisme est la principale source de rentrées de devises (si l'on excepte l'industrie pétrolière qui ne concerne que trois pays de ce groupe), alors qu'en 2007 les PMA avaient recueilli moins de 1 % du total mondial des recettes du tourisme.

Pour les pays en développement, l'essor du tourisme de masse peut être une solution séduisante, précisément parce qu'elle permet de se procurer rapidement des devises, surtout si l'on fait appel aux principaux opérateurs qui ont

turismului de masă poate fi o soluție atractivă, tocmai pentru că permite obținerea rapidă a masei valutare, mai ales dacă sunt implicați principalii operatori care au acces direct la piețele internaționale. Cu toate acestea, numeroase studii au arătat că această opțiune are dezavantaje serioase.

În primul rând, ea tinde să deposedeze guvernul și comunitățile țărilor receptoare de puterea de decizie în materie de dezvoltare a operatorilor de turism și a țărilor care primesc turiști.

În al doilea rând, ea tinde să se concentreze aproape exclusiv pe dezvoltarea dintre cele mai atractive și mai bine păstrate zone de interes, piezând din vedere problema populației.

În al treilea rând, care este o consecință logică a celor de mai sus, aceasta tinde să aloce o mai mare parte a investițiilor în aspecte secundare, cum ar fi aspectul estetic sau satisfacerea nevoilor clientului, decât pe problemele fundamentale socio-economice și pe nevoile comunităților gazdă.

În al patrulea rând, impactul economic este de obicei limitat la beneficii pe termen scurt, legate de crearea de locuri de muncă în turism sau servicii conexe, care sunt adesea nesigure și prost plătite.

De majoritatea veniturilor provenite din turismul internațional nu beneficiază țările gazdă, ci țările de unde provin principalii operatori. În cele din urmă, numai o fracțiune marginală a culturii țării gazdă participă la turismul de masă. Având în vedere că efortul de dezvoltare se concentrează asupra unui număr limitat de situri pregătite în avans și care au ca scop principal promovarea activităților de recreare, cultura nu apare decât sub formă de manifestări punctuale și selective, care nu consfințește decât contacte limitate între turiști și gazde. Conștienți de aceste dezavantaje, un număr tot mai mare de operatori care doresc să introducă relații solide și trainice cu țările-gazdă au început elaborarea unui cod de conduită.

În 1999, Organizația Mondială a Turismului

directement accès aux marchés internationaux. Toutefois, comme de nombreuses études l'ont montré, cette option présente de sérieux inconvénients. En premier lieu, elle tend à déposséder le gouvernement et les communautés des pays d'accueil du pouvoir de décision en matière de développement au profit des voyageurs et des pays où se recrutent les gros bataillons de leur clientèle, lesquels peuvent notamment décider d'investir ailleurs, mettant ainsi fin au développement.

Deuxièmement, elle tend à privilégier presque exclusivement le développement des sites les plus attractifs ou les mieux préservés en se désintéressant des zones et populations à problèmes. Troisièmement, et c'est une conséquence logique de ce qui précède, elle tend à consacrer la majeure partie des investissements à des aspects secondaires comme l'apparence esthétique ou la satisfaction des besoins de la clientèle au détriment des problèmes socioéconomiques fondamentaux et des besoins des communautés d'accueil. Quatrièmement, les retombées économiques se bornent en général aux bénéfiques à court terme liés à la création d'emplois dans le secteur touristique ou les services annexes, lesquels sont fréquemment précaires et mal payés. La majorité des recettes du tourisme international ne profitent pas au pays d'accueil mais aux pays des principaux opérateurs. Enfin, seule une fraction marginale de la culture du pays d'accueil participe au tourisme de masse. Étant donné que l'effort de développement se concentre sur un nombre de sites restreint établi à l'avance, et vise essentiellement à promouvoir des activités de loisirs, la culture n'apparaît souvent que sous forme de manifestations ponctuelles et sélectives qui n'autorisent que des contacts limités entre les touristes et leurs hôtes.

Conscients de ces inconvénients, un nombre croissant d'opérateurs cherchent à instaurer des relations moins superficielles avec les pays d'accueil et ont entrepris d'élaborer un code de bonne conduite. En 1999, l'Organisation mondiale du tourisme a adopté le Code mondial d'éthique du tourisme, visant à encourager de bonnes pratiques et l'instauration de relations

a adoptat Codul Global de Etică pentru Turism, pentru a promova bunele practici și stabilirea unor relații de durată. Cu toate acestea, operatorii din turism diferă considerabil din punct de vedere al practicilor utilizate și al capacității lor de a evolua. La un anumit nivel, operatorii de turism care se specializează în turismul de masă au prea puțin de oferit în ceea ce privește protecția patrimoniului cultural și de utilizare a culturii ca factor de dezvoltare. Totuși, în cazul în care se dorește să se orienteze spre forme de dezvoltare mai durabile, bazate pe respectul față de patrimoniul și diversitatea culturală, este esențială integrarea în parteneriate care necesită conservarea, promovarea și exploatarea patrimoniului cultural.

Touoperatorii nu sunt singurii care exploatează resurselor culturale pentru turism. În țările gazdă, se întâmplă ca unele elite și unii antreprenori să contribuie semnificativ la această exploatare în beneficiul turiștilor sau al agențiilor de turism, fără a lua în considerație principiile etice sau juridice, răspunzând doar cerințelor piețelor din țările dezvoltate.

Putem cita ca exemple traficul de antichități (care echivalează cu vânzarea patrimoniului material al unei țări), braconajului speciilor pe cale de dispariție în zone protejate sau facilități pentru promotorii lipsiți de scrupule pentru a cumpăra terenuri sau localități. În unele cazuri se angajează în aceste practici cei care sunt constrânși de sărăcie și folosesc numai mijloacele disponibile pentru a supraviețui.

În alte cazuri, acesrea sunt în mod clar acte criminale comise pentru a face bani rapid, cu consecințe dezastruoase pentru mediu și pentru persoanele în cauză. Pentru a remedia această situație este necesar să se intervină la nivelul aprovizionării piețelor locale. În ciuda provocărilor cu care se confruntă, turismul rămâne pentru țările în curs de dezvoltare și țările cel mai puțin dezvoltate (dacă sunt bine gestionate, cu sprijin strategic și bine direcționate), un instrument

durables. Cela étant, les voyagistes diffèrent considérablement les uns des autres quant à leurs pratiques et à leur capacité d'évolution. À un certain niveau, il semblerait que ceux d'entre eux qui se spécialisent dans le tourisme de masse n'aient pas grand-chose à apporter en termes de protection du patrimoine culturel et d'utilisation de la culture comme facteur de développement. Toutefois, si l'on souhaite avancer vers des formes de développement plus durables, fondées sur le respect du patrimoine et de la diversité culturelle, il est essentiel de les intégrer dans les partenariats que requièrent la préservation, la promotion et l'exploitation du patrimoine culturel.

Les voyagistes ne sont pas les seuls à exploiter les ressources culturelles à des fins touristiques.

Au sein des pays hôtes, il arrive que certaines élites et certains entrepreneurs contribuent de façon notable à cette exploitation au profit des touristes ou des agences de tourisme sans s'embarasser de considérations éthiques ou juridiques, souvent pour répondre aux sollicitations des professionnels et des marchés des pays développés. On peut citer à titre d'exemples le trafic d'antiquités (ce qui équivaut à brader le patrimoine matériel d'un pays), le braconnage des espèces menacées dans les zones protégées ou les facilités accordées à des promoteurs peu scrupuleux pour l'achat de terres ou de localités. Dans certains cas, on peut considérer que ceux qui se livrent à ces pratiques y sont contraints par la pauvreté et utilisent les seuls moyens dont ils disposent pour survivre.

Dans d'autres cas, il s'agit manifestement d'actes délictueux perpétrés pour gagner de l'argent rapidement avec des conséquences désastreuses pour l'environnement et les populations concernées. Pour remédier à cet état de choses, il est indispensable d'intervenir au niveau de l'offre locale mais aussi des marchés demandeurs.

En dépit des problèmes auxquels ils doivent faire face, le tourisme demeure pour les pays en développement et les PMA (à condition d'être bien géré, avec un soutien stratégique et ciblé) un outil privilégié de développement et de rééquilibrage de la balance des paiements, et ceci pour plusieurs raisons. D'abord, en tant

ideal pentru dezvoltarea și echilibrarea balanței de plăți, din mai multe motive.

În primul rând, ca o activitate de muncă intensă, turismul oferă o gamă largă de oportunități de angajare locale, cu un grad de calificare mai mult sau mai puțin solicitat - inclusiv pentru femei și tineri, atât în mediul urban cât și în cel rural.

Apoi, turismul bine gestionat poate câștiga din schimbul valutar, prin utilizarea particularităților culturale ale țărilor în curs de dezvoltare fără să perturbe în mod grav mediul înconjurător așa cum este cazul, de exemplu al industriei grele.

În al treilea rând, dezvoltarea turismului permite o diversificare a economiei care poate să evite dependența de un singur sector de export.

În al patrulea rând, infrastructura de turism necesită investiții relativ modeste în comparație cu alte sectoare și vine în întâmpinarea nevoilor populației locale, care pot fi utilizate de către acestea.

În cele din urmă, dar deosebit de important, turismul are avantajul în comparație cu alte activități industriale că promovează cultura locală la scară mondială, și, prin urmare, contribuie la creșterea gradului de conștientizare a potențialului real al națiunilor în curs de dezvoltare.

Turismul și lupta împotriva sărăciei

De creșterea turismului, care este în general recunoscut pentru contribuția la bunăstarea țărilor dezvoltate, beneficiază multe țări în curs de dezvoltare deoarece joacă un rol direct în lupta împotriva sărăciei. Aceasta este convingerea cheie a finanțatorilor internaționali precum Banca Mondială, FMI și OMC. Potrivit Organizației Națiunilor Unite, 1 miliard 200 milioane de persoane nu au acces la apă curată, peste 2 miliarde nu au acces la o sursă sigură de energie și circa 2 miliarde și jumătate nu sunt conectate la un sistem de canalizare. În țările sărace, unde lipsesc resursele naturale și infrastructura, iar accesul la investiții este inexistent, diferite forme ale culturii și tradițiilor locale sunt evidențiate și

qu'activité à forte intensité de main-d'oeuvre, le tourisme offre un large éventail de possibilités d'emplois locaux plus ou moins qualifiés – notamment pour les femmes et les jeunes, en milieu urbain comme en zone rurale. Ensuite, le tourisme bien géré permet d'engranger des devises en utilisant la spécificité culturelle des pays en développement sans perturber gravement l'environnement comme c'est par exemple le cas de l'exploitation forestière ou de l'industrie lourde. Troisièmement, le développement du tourisme permet une diversification de l'économie qui évite de dépendre d'un seul secteur d'exportation.

Quatrièmement, l'infrastructure touristique nécessite des investissements relativement modestes par rapport à d'autres secteurs d'activité et cette infrastructure répond aussi aux besoins de la population locale et peut être utilisée par elle. Enfin, et c'est très important, le tourisme présente l'avantage par rapport à d'autres activités industrielles de promouvoir la culture locale sur la scène mondiale, suscitant ainsi une prise de conscience du véritable potentiel des nations en développement.

Le tourisme et la lutte contre la pauvreté

L'essor du tourisme, dont on reconnaît généralement qu'il contribue au bien-être des sociétés du monde développé, a, pour de nombreux pays en développement, un rôle direct et décisif à jouer dans la lutte contre la pauvreté. Telle est la conviction partagée des principaux bailleurs de fonds internationaux comme la Banque mondiale et le FMI ainsi que de l'OMT. Selon l'Organisation des Nations Unies, 1 milliard 200 millions de personnes n'ont pas accès à l'eau potable, plus de 2 milliards n'ont pas accès à une source d'énergie fiable, et quelque 2 milliards et demi ne sont pas raccordés à un réseau d'assainissement.

Dans les pays pauvres qui manquent de ressources naturelles et d'infrastructures et où les gens n'ont pas accès à l'investissement, différents aspects de la culture et des traditions locales sont mis en valeur et exploités à des fins touristiques.

La richesse créée par le tourisme dépend largement de valeurs subjectives et immatérielles comme la « beauté » des paysages naturels et l'«

exploatate în scopuri turistice.

Averea creată de turism depinde în mare măsură de valorile intangibile, cum ar fi frumusețile naturii, "autenticitatea" și semnificația simbolică a diferitelor expresii culturale și a tradițiilor.

Țările sărace, fără resurse naturale sau mijloace de dezvoltare pot fi extrem de bogate din punct de vedere cultural. Chiar dacă suntem conștienți că turismul în sine este în incapacitate de rezolvare a problemelor structurale și culturale ale sărăciei extreme, ale cărei rădăcini sunt vechi și adânci, are totuși un rol vital în acest domeniu, mai ales atunci când este combinat cu alte aspecte ale dezvoltării.

Din anii '60, discursul privind dezvoltarea turismului presupune opinii opuse: model de dezvoltare "de sus în jos", care se concentrează pe crearea de infrastructură și investiții străine, precum și modelul "de jos", care face apel la strategii de dezvoltare integrate la nivel local. În practică, majoritatea țărilor în curs de dezvoltare au ales Master Planul pentru dezvoltarea turismului la nivel național și regional. Acest tip de plan este, de obicei elaborat în cooperare cu principalele organizații internaționale, precum FMI sau Banca Mondială, cu accent pe dezvoltarea economică și spațială a turismului, precum și pe metodele de punere în aplicare. Această formă de dezvoltare este frecvent criticată pentru segregări fizice și sociale între turiști și localnici, pentru obiectivele înguste privind locurile de muncă, în special cu durată limitată la faza inițială, de proiectare și pentru lipsa de integrare în economia locală, susținând că beneficiile turismului vor produce inevitabil "efectele colaterale", de care beneficiază populația locală. Din păcate, această teorie nu garantează că locuitorii săraci din zonele turistice sau zonele înconjurătoare vor beneficia în cele din urmă de venituri stabile din turism. În plus, această formulă este caracterizată de lipsa participării comunității în luarea deciziilor. În ciuda acestor critici și a lipsei

authenticité » et la portée symbolique des différentes expressions et traditions culturelles.

Des pays pauvres, dépourvus de ressources naturelles ou des moyens de les mettre en valeur, peuvent néanmoins être extrêmement riches culturellement parlant. Même s'il faut bien reconnaître que le tourisme est à lui seul incapable de résoudre les problèmes structurels et culturels de l'extrême pauvreté, dont les racines sont à la fois anciennes et profondes, il n'en a pas moins un rôle vital à jouer dans ce domaine, surtout quand on l'associe à d'autres aspects du développement.

Depuis les années 60, le discours sur le développement du tourisme décline toute une gamme de variations à partir de deux conceptions opposées : le modèle de développement « du haut vers le bas », qui met l'accent sur la création d'infrastructures et les investissements étrangers, et le modèle « à partir de la base » qui préconise des stratégies de développement intégrées au niveau local. Dans la pratique, la plupart des pays en développement ont choisi la formule du plan-cadre de développement du tourisme national et régional. Ce type de plan est généralement élaboré en coopération avec de grandes organisations internationales comme le FMI ou la Banque mondiale, l'accent étant mis sur les dimensions économique et spatiale du développement touristique et la mise en oeuvre de méthodes de production à grande échelle hautement standardisées dans des espaces sélectionnés. Cette forme de développement se voit souvent reprocher la « ségrégation » physique et sociale qu'elle opère entre les touristes et la population locale, ses objectifs à courte vue en matière d'emplois, pour la plupart d'une durée limitée à la phase initiale des projets, et son absence d'insertion dans l'économie locale, sous prétexte que les bénéficiaires du secteur touristique auront forcément des « retombées » dont profiteront les populations locales. Malheureusement, cette théorie ne garantit nullement que les habitants pauvres des zones touristiques ou des régions environnantes finiront par retirer du tourisme les revenus stables dont ils auraient pourtant bien besoin. En outre, cette formule se caractérise par l'absence de

sistemelor alternative, acest model "industrial" de dezvoltare a turismului rămâne în mare parte dominant în prezent.

Una dintre alternativele cel mai frecvent menționate este, ceea ce se numește, în general, ecoturism (de asemenea cunoscut sub numele de turism durabil sau ecologic). Acest model de dezvoltare a turismului pe baza resurselor ecologice de mediu a favorizat o abordare care implică participarea comunităților locale și a tuturor părților interesate la etapa de planificare. Dar, această formulă nu poate fi potrivită pentru toate destinațiile turistice și nu întotdeauna reușește să integreze aspectele legate de patrimoniu și de specificul cultural local; de asemenea, expune riscului de credit pe operatorii de turism profesioniști în condițiile unei concurențe puternice pentru atragerea de clienți.

De câțiva ani suntem martorii apariției unei noi abordări a dezvoltării și gestionării turismului, respectiv a "turismului pentru săraci", al cărei obiectiv este de a le asigura beneficiile generate de turism. Îndemnul lansat de Organizația Mondială a Turismului: „Mergi direct la membrii comunității gazdă, care au cea mai mare nevoie” a avut un ecou deosebit. Această abordare încurajează legături mai strânse între întreprinderi și săraci, astfel ca turismul să contribuie mai mult la reducerea sărăciei, iar săracii să participe mai direct și eficient la dezvoltarea turismului. Sunt multe categorii de "saraci" cu care este convenabil să se stabilească legături: angajați, comunități învecinate, proprietari de terenuri, furnizori de servicii de toate tipurile (alimente, combustibil, etc.), micro-întreprinderi care depind de turism, meșteșugari, cei care utilizează în comun infrastructura de turism (drumuri), resursele (apă, energie) etc. Turismul pentru săraci abordează multe opțiuni strategice, ca de exemplu recrutarea sistematică a personalului local la stabilirea unor mecanisme consultative și integrarea în întreprinderile mici din sectorul de

participation communautaire, en termes d'engagement comme au niveau de la prise de décision. Pourtant, malgré ces critiques et faute de schémas alternatifs, c'est ce modèle « industriel » du développement touristique qui demeure largement dominant à l'heure actuelle.

L'une des solutions de rechange les plus couramment mentionnées est ce qu'on appelle de façon générale l'écotourisme (on parle aussi de tourisme vert, durable ou respectueux de l'environnement). Ce modèle de développement touristique s'appuie sur l'environnement et les ressources écologiques et privilégie généralement une approche faisant appel à la participation des communautés locales et de tous les partenaires concernés dès la phase de planification. Toutefois, cette formule ne convient pas forcément à toutes les destinations touristiques et ne parvient pas toujours à intégrer les aspects du patrimoine et les spécificités culturelles locales ; elle s'expose en outre au risque de récupération par les voyagistes professionnels, tant la concurrence est forte pour attirer la clientèle plutôt « haut de gamme » à laquelle elle s'adresse en priorité.

Depuis quelque années on assiste aussi à l'émergence d'une nouvelle approche du développement et de la gestion des activités touristiques, le « tourisme pour les pauvres », dont l'objectif est de faire en sorte que les bénéfices générés par le tourisme aillent directement aux membres de la communauté d'accueil qui en ont le plus besoin (Organisation mondiale du tourisme 2008). Cette approche encourage des liens plus étroits entre les entreprises du secteur et la population pauvre, de telle sorte que le tourisme contribue davantage à faire reculer la pauvreté et que les pauvres puissent participer plus directement et plus efficacement à l'élaboration de l'offre touristique. Nombreuses sont les catégories de « pauvres » avec lesquelles il convient de tisser des liens : employés, communautés avoisinantes, propriétaires fonciers, fournisseurs de toute nature (aliments, combustibles, etc.), micro-entreprises qui dépendent du tourisme, artisans, ceux qui partagent avec le secteur du tourisme les infrastructures (routes) et les ressources (eau

distribuție comercială. Orice companie se poate implica în acest tip de turism - de la cele mai mici structuri cu destinație turistică, agenții de turism, la întreprinderea de lucrări publice. Ceea ce contează nu este alegerea unor parteneri sau tipul de turism practicat, ci faptul că în cele din urmă săracii beneficiază efectiv de o parte mai mare din profitul net generat în acest sector.

Eforturile de a implica turismului în lupta împotriva sărăciei a căpătat contur și este în plină ascensiune. În acest sens, rolul donatorilor internaționali este esențial, deoarece comunitățile cele mai sărace au mare nevoie de ajutor din afară, sub formă de expertiză și de finanțare a proiectelor. International Trade Center (agenție de cooperare tehnică a Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare), precum și Organizația Mondială a Comerțului lucrează pe bază de proiecte, pentru a permite comunităților rurale sărace acces pe piețe internaționale și promovarea unui comerț durabil. Acest mecanism face posibilă finanțarea de proiecte de dezvoltare a comunităților care se bazează pe turism.

În ansamblu, este clar că atât Patrimoniul cât și Cultura sunt resurse importante care pot fi mobilizate în contextul dezvoltării turismului durabil, pentru a rezolva probleme legate de sărăcie. UNESCO face eforturi pentru a promova demersuri speciale, bazându-se pe abilitățile și capacitățile celor săraci și ajută să-și dezvolte propriile strategii împotriva sărăciei. Această inițiativă îmbrățișează și se intersectează cu toate domeniile de activitate ale UNESCO: Educație, Cultură, Comunicare, Dezvoltare Socială și de Mediu.

Mai buna gestionare a lanțului de aprovizionare culturală

Modelele actuale de dezvoltare a turismului care includ dimensiuni culturale tind să fie limitate în timp și spațiu; adică ele nu vor putea să realizeze circuite care să permită furnizarea la destinația turiștilor a bunurilor

potable) etc. Le tourisme pour les pauvres s'accommode de nombreuses options stratégiques, depuis le recrutement systématique de personnel local jusqu'à la mise en place de mécanismes consultatifs ou l'intégration des petites entreprises dans le circuit commercial du secteur. N'importe quelle entreprise peut s'impliquer dans cette forme de tourisme – de la plus modeste auberge à l'hôtel de luxe, de l'agence de tourisme à l'entreprise de travaux publics. Ce qui importe, ce n'est pas le choix des partenaires ou le type de tourisme pratiqué, mais le fait qu'au bout du compte les pauvres perçoivent effectivement une part accrue des bénéfiques nets dégagés par le secteur.

Les initiatives visant à associer le tourisme à la lutte contre la pauvreté ont le vent en poupe. Dans ce domaine, le rôle des bailleurs de fonds internationaux est essentiel, car les communautés les plus pauvres ont absolument besoin d'une aide extérieure sous forme d'expertise et de financement initial. Le Centre du commerce international (agence de coopération technique de la Conférence des Nations Unies sur le commerce et le développement) et l'Organisation mondiale du commerce travaillent sur des projets destinés à permettre aux communautés rurales pauvres d'accéder aux marchés internationaux et aux circuits d'un commerce durable. Ce mécanisme permet notamment de financer des projets de développement touristique à base communautaire.

Globalement, il est évident que la culture et le patrimoine sont d'importantes ressources qui peuvent être mobilisées, dans le cadre d'un développement touristique durable, pour résoudre les problèmes liés à la pauvreté. L'UNESCO s'efforce en particulier de promouvoir des approches informelles et communautaires qui, en mettant à profit les compétences et les capacités des pauvres eux-mêmes, les aident à élaborer leurs propres stratégies de lutte contre la misère. Cette initiative embrasse et recoupe l'ensemble des champs d'activité de l'UNESCO : Éducation, Culture, Communication, Développement social et Environnement.

Améliorer la gestion de la chaîne de l'offre culturelle

și serviciilor produse la nivel local, regional și național și apoi redistribuirea veniturilor către persoanele și comunitățile care au furnizat aceste bunuri și servicii (UNCTAD 2008).

Hotelurile, de exemplu, sunt o piață de desfacere ideală pentru a vinde produse alimentare, țesături, mobilier și alte produse de artizanat locale. Turiștii sunt o potențială piață importantă pentru meșteșugurile locale și suvenirurile care se referă la tradițiile și abilitățile populației locale și reprezintă un public captiv pentru cântece, muzică și legende populare.

Circuitele turistice, parcurile tematice și parcurile de distracții permit ghizilor locali să-și valorifice în fața turiștilor cunoștințele și înțelegerea fără egal a obiceiurilor și tradițiilor locale. Din moment ce aceste bunuri și servicii se intermediază, acestea pot fi furnizate la un preț extrem de competitiv, dar, totuși, echitabil. Faptul că anumiți operatori și dezvoltatori sunt complet ignorați față de resursele pe care piața locală le are de oferit, preferă să ofere turiștilor bunuri, servicii "importate" pentru care nu au probleme cu standardizarea.

Problemele pe care le întâmpină furnizorul local este lipsa de sprijin sau organizare care nu permite accesul pe piață a produselor culturale locale pentru că nu sunt competitive, deoarece nu respectă standardele de calitate cerute.

În contextul turismului pentru săraci, sau, mai general, al unui turism bazat pe dezvoltarea economică, conservarea și promovarea culturilor locale, acesta ar trebui să ia în considerare stabilirea de circuite de aprovizionare durabilă pentru asigurarea că toate comunitățile gazdă beneficiază cel mai mult de pe urma cheltuielilor turiștilor. Mai mult și foarte rapid s-au integrat în principiul durabilității lanțurile de aprovizionare, care includ furnizorii locali de mici dimensiuni.

Pentru a ajuta operatorii de turism la îmbunătățirea performanței prestatorilor de servicii pentru respectul față de mediu,

Les modèles actuels de développement du tourisme qui intègrent la dimension culturelle ont tendance à être limités dans le temps et dans l'espace; autrement dit, ils n'arrivent pas à mettre durablement en place des circuits qui permettraient d'acheminer à destination des touristes les biens et services fournis à l'échelle locale, régionale et nationale et de redistribuer en retour aux individus et aux communautés qui ont fourni ces biens et services les revenus correspondants (CNUCED 2008). Les hôtels, par exemple, constituent un point de vente idéal pour écouler les denrées, les tissus, le mobilier et autres produits de l'artisanat local. Les touristes constituent un important marché potentiel pour l'artisanat local et les souvenirs qui renvoient aux traditions et savoir-faire de la population locale et une audience captive pour les musiques, chants et récits folkloriques.

Les circuits touristiques, parcs à thèmes et parcs d'attraction permettent aux guides autochtones de faire profiter les touristes de leur connaissance et de leur compréhension sans égales des coutumes et traditions locales. Et comme ces biens et services se passent d'intermédiaires, ils peuvent être fournis à un prix extrêmement compétitif mais néanmoins équitable. Le fait que certains exploitants et promoteurs sont totalement ignorants des ressources que le marché local a à offrir, ou préfèrent faire appel à des biens, des services et des procédures « importés », pour ne pas dire standardisés, pose des problèmes.

Mais des problèmes, on en rencontre aussi du côté des fournisseurs, soit que l'absence de soutien ou d'organisation ne permette pas l'accès au marché des produits culturels locaux, soit que ceux-ci ne soient pas compétitifs parce qu'ils ne satisfont pas aux normes de qualité requises.

Dans le contexte du tourisme pour les pauvres, ou plus généralement d'un tourisme axé sur le développement économique et la préservation et la promotion des cultures locales, il convient de réfléchir à la mise en place de circuits viables d'approvisionnement pour s'assurer que les communautés d'accueil profitent au maximum de la manne touristique. Plusieurs voyageurs ont très vite intégré le principe de durabilité dans leur chaîne logistique en y incluant les petits

Inițiativa touroperatorilor pentru dezvoltarea turismului durabil împreună cu PNUD, UNESCO și Organizația Mondială a Turismului au pregătit un manual care încorporează aspectele socio-culturale de durabilitate (Inițiativa touroperatorilor pentru dezvoltarea durabilă a turismului 2008).

Scurgerea de venituri din turism în afara granițelor

Experiența arată amploarea efectelor colaterale ale turismului, în detrimentul economiilor locale. În aceste condiții, dezvoltarea turismului poate duce în mod inevitabil la situații de sărăcie. O evaluare a efectelor grave de scurgeri de venituri necesită crearea de conturi-satelit și tabele de schimb inter-sectoriale. Mai mult decât atât, efectele colaterale nu se limitează numai la importuri. Trebuie incluse și fluxurile financiare care alimentează capitalul străin în detrimentul economiilor naționale sau locale.

Pentru a măsura aceste pierderi, Perez de Cuello (2001) a propus următorul indicator:
 $F = (V + I + D) / R$

Cu: F = fluxuri financiare în exterior; W = repatrierea câștigurilor de la angajații străini; I = dobânzile plătite; D = repatrierea dividendelor, R = veniturile activității turistice.

În acord cu Gollub et al., (2001), trebuie să ia în considerare că plata dividendelor și a altor interese sunt rezultatul pierderilor din participarea și prezența capitalului străin în turism".

Bibliografie

1. Appadurai A. *Modernity at Large. Cultural Dimensions of Globalization*. Minneapolis, University of Minnesota Press, 2007.
2. Boumedine R. S. and Veirier L. *Towards a Strategy for the Sustainable Development of Tourism in the Sahara in the Context of*

fournisseurs locaux.

Afin d'aider les voyageurs à améliorer les performances des prestataires en matière de respect de l'environnement, l'Initiative des voyageurs pour le développement du tourisme durable, commune au PNUD, à l'UNESCO et à l'Organisation mondiale du tourisme, a rédigé un manuel qui intègre les aspects socioculturels de la durabilité, notamment la valorisation des fournisseurs et des petites entreprises familiales (Initiative des voyageurs pour le développement du tourisme durable 2008).

Les effets de déperdition (leakage effects)

L'expérience montre l'ampleur des effets de déperdition de l'activité touristique au détriment des économies locales. Dans ces conditions, la croissance touristique risque de conduire inévitablement à des situations d'appauvrissement. Une évaluation sérieuse des effets de déperdition nécessite la confection de comptes satellites et de tableaux d'échanges intersectoriels. Par ailleurs, les effets de déperdition ne se limitent pas aux seules importations. Il convient en effet d'y inclure également les flux financiers qui rémunèrent le capital étranger au détriment des économies nationales ou locales. Afin de mesurer ces pertes, Perez de Cuello (2001) propose l'indicateur suivant :

$$F = (W + I + D) / R$$

Avec : F = flux financiers vers l'extérieur ; W = rapatriement des rémunérations des employés étrangers ; I = intérêts payés au reste du monde ; D = rapatriement de dividendes ; R = revenus de l'activité touristique. En accord avec Gollub et al., (2001), il convient en effet de considérer les versements de dividendes et d'intérêts comme des pertes qui résultent de la participation et de la présence du capital étranger dans l'activité touristique

Bibliography

1. Appadurai A. *Modernity at Large. Cultural*

- Poverty Eradication. UNESCO Publishing, Paris, 2006.
3. Bruner E. M. *Culture on Tour: Ethnographies of Travel*. The University of Chicago Press, Chicago, 2004.
4. Cohen E. *Contemporary Tourism. Diversity and Change*. Elsevier, London. Council of Europe Convention for the Protection of Architectural Heritage of Europe. Council of Europe Archives, Strasbourg, 2006.
5. Hadley M. and Green C. *Coping with change and sustaining diversities in small islands*. UNESCO Publications, Paris, 2007.
6. International Organization for Migration The Millennium Development Goals and Migration. UN Publications, New York and Geneva, 2005.
7. Komla E.E. and Veirier L. *Tourism, Culture and Development in West-Africa: For a Cultural Tourism Consistent with Sustainable Development*. UNESCO Publishing, Paris, 2008.
8. Picard D. and Robinson M. *Remaking Worlds: Festivals, Tourism and Change*. Channel View, Clevedon, 2005.
9. Picard D. *Gardening the Past and Being in the World. A Popular Celebration of the Abolition of Slavery in La Réunion*. In D. Picard and M. Robinson (eds.) *Remaking Worlds: Festivals, Tourism and Change*. Clevedon, Channel View Publications, 2005.
10. UNESCO First Meeting of The UNESCO/UNITWIN Network – Culture, Tourism and Development, Final Report. 18th March, 2005, UNESCO, Paris.
11. Vargas, M. and Aguilar, L. *Tourism: Gender Makes the Difference, Fact Sheet*, 3rd World Conservation Congress of IUCN, 2006
12. Winkin Y. *Cultural Diversity: A Pool of Ideas for Implementation*. In K. Stenou (ed.), 2002
- Dimensions of Globalization*. Minneapolis, University of Minnesota Press, 2007.
2. Boumedine R. S. and Veirier L. *Towards a Strategy for the Sustainable Development of Tourism in the Sahara in the Context of Poverty Eradication*. UNESCO Publishing, Paris, 2006.
3. Bruner E. M. *Culture on Tour: Ethnographies of Travel*. The University of Chicago Press, Chicago, 2004.
4. Cohen E. *Contemporary Tourism. Diversity and Change*. Elsevier, London. Council of Europe Convention for the Protection of Architectural Heritage of Europe. Council of Europe Archives, Strasbourg, 2006.
6. Del Bono F. e Fiorentini G. (1987), *Economia del turismo*, Firenze: Nuova Italia Scientifica.
5. Hadley M. and Green C. *Coping with change and sustaining diversities in small islands*. UNESCO Publications, Paris, 2007.
6. International Organization for Migration The Millennium Development Goals and Migration. UN Publications, New York and Geneva, 2005.
7. Komla E.E. and Veirier L. *Tourism, Culture and Development in West-Africa: For a Cultural Tourism Consistent with Sustainable Development*. UNESCO Publishing, Paris, 2008.
8. Picard D. and Robinson M. *Remaking Worlds: Festivals, Tourism and Change*. Channel View, Clevedon, 2005.
9. Picard D. *Gardening the Past and Being in the World. A Popular Celebration of the Abolition of Slavery in La Réunion*. In D. Picard and M. Robinson (eds.) *Remaking Worlds: Festivals, Tourism and Change*. Clevedon, Channel View Publications, 2005.
10. UNESCO First Meeting of The UNESCO/UNITWIN Network – Culture, Tourism and Development, Final Report. 18th March, 2005, UNESCO, Paris.
11. Vargas, M. and Aguilar, L. *Tourism: Gender Makes the Difference, Fact Sheet*, 3rd World Conservation Congress of IUCN, 2006
12. Winkin Y. *Cultural Diversity: A Pool of Ideas for Implementation*. In K. Stenou (ed.), 2002.